

Sayın Orhan Şaik Gökyay

Prof. Dr. Günay Kut'un Kitabı Dolayısıyla*

HOCAM ORHAN ŞÂİK GÖKYAY**

Prof. Dr. Birol EMİL

Daha ilk derste, biz üç yeni Yüksek Öğretmen'li, sanatkâr jestlerin refakat ettiği harikulâde bir "intonation"la ürpermiştik:

Doğmuştu içimde ta derinden
Yıldızları mâi bir semânın.
Hazzıyla harap idim edânın
Hâlâ mütehayyilim sadânın
Gönlümde kalan akislerinden...

Aradan otuz dört yıl geçti. Kulağımı bir mûsikî gibi hâlâ dolduran bu ses, bana şiir ezberleme ve okumanın nasıl üstün bir meziyet olduğunu, edebiyatta başka hiçbir şeyin insan sesi ve hafızasının yerine geçemeyeceğini öğretti.

Hocam Orhan Şaik Gökyay, ilk dersinden sonra da zihinlerimizde, hâfizalarımızda ve ruhlarımızdaki fetihlerine devam etti.

Yine Yüksek Öğretmen Okulu yıllarıma ait unutamadığım bir hatıram vardır: Bir Divan şiiri gecesinde, Hocam, sahneyi dolduran heybeti ve bütün salonu nefessiz bırakan ses hakimiyeti ile bazı şiirler okumuştum. İki tanesini hemen ertesi günü biz de ezberlemiştik: Rehayî'nin muhammesi ve Kanunî'nin meşhur gazeli... Eminim aynı hocayı bulsalar, bugünkü Üniversite Türk edebiyatı öğrencileri de aynı heyecanı duyacaklardır.

(*) "Orhan Şaik Gökyay", Prof. Dr. Günay Kut, Kültür Bakanlığı Yayınları-Türk Büyükleri Dizisi: 122, Ankara 1989, 328 s.

(**) Kültür Bakanlığınca 30 Aralık 1989 Cumartesi günü İstanbul Bayezit Devlet Kütüphanesinde düzenlenen "Orhan Şaik Gökyay Günü"nde yapılan konuşma.

Rehayî'nin

Hemen ağlayı geldim âleme, ağlayı gittim ben
San ol nîlüferim kim suda bittim suda yettim ben

Ve Kanunî'nin:

Stanbûlum Karamanum diyâr-ı milket-i Rûm'um
Bedehşanum u Kıpçakum u Bağdadum Horasanum

beyitlerinin bulunduğu şiirler nasıl okunursa genç hafızalarda yer eder, bunu o gün ve başka günlerde Hocam'dan öğrenmiştik. Eski şiirimizi başka türlü sevdirep benimsetmenin ikinci bir yolunu bilmiyorum.

Fakat zamanla edebiyatın Hocamda nasıl bir bilgi, ilim ve kültür olduğunu anlayacaktık. Edebiyat ilmi ile edebiyat kültürünün aynı şeyler olduğunu zannedenler aldanırlar. Bir yığın kuru kitabî bilgiyi zihinde depolamak ve ilmî denen can sıkıcı bir üslûpla yazıya dökmek belki ilimdir, ama edebiyat ilmi değildir. Objesi de, süjesi de insan olan yani hayal, duygu, heyecan, ihtiras ve rüyayı araştıran bir sahada bizzat insanı tanımadan, insan hallerini bilmeden, hülâsa az çok veya tam sanatkâr olmadan hakikî edebiyat araştırması yapılamaz. Buna edebiyatı bir bütün olarak, eski ve yeni diye ayırmadan, çok geniş bir perspektiften görmenin ve kaynaklara kadar gitmenin zenginliğini ilâve ediniz. Edebiyatın ilmi kadar edebiyat sanatının ve kültürünün de derinliği daha iyi anlaşılacaktır. Orhan Şaik Gökyay bütün bunları şahsında mezcetmiştir.

Bu bakımdan şâir, edip, araştırmacı ve kültür adamı Orhan Şaik Gökyay, üniversite dışında olmasına rağmen bana çok hususî bir ilim adamı tipi olarak görünmüştür. Artık üniversitede yıllanmış olan bizlerden hiç birimizin rekabet ve aşma iddiasına cesaret edemeyeceği bu tip, bugün, kelimenin tam mânâsiyle "emsalsiz"dir. Hem nesil, hem de muhteva olarak Türk edebiyatı ilmi, yeni yetişenlerin bütün gayretlerine rağmen, Orhan Şaik Gökyay'ın tek başına temsil ettiği o kültür ve bilgi derinliğinden mahrumdur. Aynı sahada bir üniversite hocası olarak bunu itirafta fazilet buluyorum. Çok güzel bir Türkçe ve Osmanlı Türkçesi, Arapça Farsça, Almanca ve İngilizce'nin neredeyse bütün kaynaklara hakim kıldığı bir "vukuf", ciltlerle kitap, sayısı rakam dizilerini zorlayacak kadar çok makale, bütün zihnî ve uzvî melekeleri zinde tutan bir tecessüs ve enerji, hiç yorulmayan bir dikkat Orhan Şaik Gökyay'ı zamanımızda

“müstesna” ve “emsalsiz” yapan vasıflardır. Bu vasıfları karşısında, başka herhangi birisinin onun “kâ'b”ına bile erişmek iddiasını sadece gülünç bulurum.

Fakat bir hicranımı da söylemeliyim. Avrupa’da ilim sadece üniversitenin ilmi değildir. Tesadüfen üniversite dışında kalmış olan büyük zekâlar ve araştırmacılar, en azından toplumun kültür çevrelerinde ve üniversite muhitlerinde itibar görürler. Kıskançlık ve rekabetin oralarda hükmü yoktur. Böylelerini şu veya bu şekilde değerlendirmek onlara sadece şeref verir. Bizde ise “kaziye ber-akis”tir. Ne kadar temenni ederdim ki, üniversitelerimizden biri Türk edebiyatı araştırmalarına yarım yüzyıldan fazla emek vermiş olan Orhan Şâik Gökyay Hocamıza “Fahri Profesörlük” ünvanını tevcih etsin. Profesör talebelerinin kendisine hâlâ muhtaç olduğu bir hocaya bu tevcih bir lütuf değil, çok tabii bir hakkın, çoktan hakedilmiş ilmî bir itibarın teslimi olurdu.

Bununla beraber fazla üzülmeylem. Son furyadaki “kesret” hocam Orhan Şâik Gökyay’ın bugünkü “vahdet”ini, yegâne oluşunu, eminim, rahatsız ederdi. İbsen’in “Yalnız adam, yegâne kuvvetli adamdır” sözünü ve Ahmed Haşim’in “Profesörler Aristokrasisi” yazısını Hocam nâmına bir defa daha hatırlıyorum.

Hocam’ın bende, aradan geçen yıllara rağmen, silinmez izi olan bir cümlesi vardır. Mezuniyet tezimin metinlerini toplarken karşılaştığım okuma güçlüklerini, o zamanki beni hayrette bırakan bir rahatlıkla –adeta metin tamiri yaparak– çözüyor, eski bir kelimenin veya terkinin, içinde yer aldığı kontekste göre nasıl olması gerektiğini gösteriyordu. Sonra Erzurum Lisesine tayin edildim. Oradan kendisine gönderdiğim teşekkür mektubunda borcumu nasıl ödeyeceğimi bilemediğimi yazdım. Verdiği cevapta, ben de kendi talebelerimle aynı şekilde meşgul olursam borcumu fazlasıyla ödemiş olacağımı yazıyordu. Herhalde hocalık ve hocalığın fazileti budur.

Hocam Orhan Şâik Gökyay’ın doyulmaz sohbetlerinden bahsetmeye lüzum görmüyorum. O, kelimenin tam mânâsıyla bir mizaç adamı olduğunu, bütün şahsiyet ve karakterine bu mizacın hakim bulunduğunu asıl böyle anlarda gösterir. Bazılarına çok çarpıcı, yadırgatıcı, hatta kırıcı gelen bu mizacın dışında, tereddütsüz söyleyeceğim ki, Orhan Şâik Gökyay yoktur. Bir gün, birisi için, kulağıma eğilerek: “–Bu nasıl insan? Herkesi seviyor, her şeyi takdir ediyor! Böyle insan olur mu?” demişti. Bütün

hocam bu sözüdedir. En objektif bilgi ve delillerin en sübjektif bir davranış tarzıyla birleştiği yazılı ve sözlü bir tenkit türü yalnız Orhan Şaik Gökyay'a mahsustur. Hepimiz biliriz ki, meydana düşen onun âdeta kaza oklarından kurtulamaz. Bir kitabına verdiği isimle "Destursuz Bağa Girenler" âkıbetlerine peşinen razı olmalıdırlar. Hocamın bu davranışı üzerinde çok düşündüm. Sonunda şu kanaate vardım ki, Hocam, gerek doğru bilgiyi, gerekse uzun ömrünü verdiği Türk edebiyatı ve kültürünü şahsî haysiyeti yapmıştır. Bunlardaki en küçük bir hata, kasıt veya gaflet affedilmez bir tecavüz gibi haysiyetine dokunuyor ve bunun için destursuz bağa girenleri affetmiyor, affedemiyor.

Muhterem eşi Ferhunde Gökyay Hanımefendi'den dinlemiştim: Hocam, galiba Viyana kuşatmasının 300. yıldönümü dolayısıyla katıldığı toplantılardan sonra bir grup Avrupalı Türkologla, Kanunî'nin Zigetvardaki türbesine gider ve orada Bâkî'nin meşhur mersiyesini sonuna kadar okur. Yabancılar hayret ve hayranlıkla hatta bir nevi huşû içinde dinlerler ve bu kadar vecitli okumanın sırrını çözemezler. Bu noktada, Hocam hemen müdahale ederek:

"- Elbette öyle okuyacaktım. Çünkü kendimi cihan padişahının huzurunda hissediyordum." dedi. Bir devrin, bir saltanatın ve bir cihangir padişahın azametini bu kadar ruhunda duymak ve bu azameti dört yüz yıl sonra bile şahsî bir ruh hâli yapmak; kendini millî tarih, millî kültür ve millî ruh ile "identifier" etmek, aynıleştirmek demektir. Hocam ve Hocamız Orhan Şaik Gökyay sadece bu davranışıyla bir kültür nasıl önce "temessül" ve sonra "temsil" edilir, neden ondan hiçbir taviz verilemez ve niçin onda hata, kasıt ve gaflet affedilmez, bütün bunları cihan padişahı Kanunî ve Bâkî'nin şiiri kadar azametli bir örnekle yalnız hafızalarımıza değil, ruhlarımıza da nakşetmiştir.

Sayın Hocam,

Müsaade buyurursanız sözlerimi daha şahsî mahiyette bazı düşüncelerle bitireceğim. Fakat önce aramızda bulunan İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Nurhan Atasoy'a şahsım ve neslim adına şükran borcumuzu eda etmek istiyorum. Yıllardır beklediğimiz mesut tevcihi o gerçekleştirmiş, onun delâletiyle Zâtüâlinize İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünce "Fahrî Doktorluk" ünvanı verilmiştir. Sayın Dekanım, şükran ve minnetler... Ancak biz bunu bir ilk adım sayıyor ve Hocam, bir başka üniversitemizin çoktan hak ettiğiniz asıl tevcihi, "Fahrî Profesörlük"

ünvanını vermesini bekliyoruz. Sizin gibi bir şahsiyete bunun çok görülme-yeceğinden eminiz. Aksini düşünmek Türk üniversitesinin kendini ve ilmi dükalık yapması demektir ki mensubu olduğum bu cämianın bu imtiyaza ve bu inhisarcılığa hiç bir nisbeti yoktur.

Sevgili Hocam,

Başka haksızlıklarınızı –eğer varsa– bilmem ama hayatınızda büyük haksızlık yaptığınıza kani'im. Bu önce kendinize, sonra da başta muhterem Hanımefendi üzere çevrenize karşı yaptığınız haksızlıktır. Neden mi? Güzel bir şiirinizde:

Çıksam şu dağların yücelerine,
Eş olsam gurbetin gecelerine,
İmrenir dururum nicelerine,
Bir ben mi murada eremiyorum?...

diyorsunuz. İtiraf edeyim ki son iki mısra'ın sizinle bir ilgisi olabileceğini düşünemiyorum. Eğer bir şâir hassasiyeti yahut saadet ve itminan duygusunun “Daha! Daha!..” diyen bir saadet hayali, hatta ihtirası değilse bu mısra'ların mânâsı nedir? Yetmiş yıldır, kaç neslin hocası olarak binlerce öğrencinizin sevgi, saygı ve hayranlık hâlesiyle çevrili olan siz, Türkiye içinde ve dışında hak ettiğiniz şöhret ve itibara vaktinde kavuşmuş olan siz, hele “Benim için Orhan Şâik Gökyay'ın eşi olmak yetmez mi?” diyen muhterem eşiniz Ferhunde Gökyay gibi haikulâde bir Hanımefendi ile ellibeş yıldır bütün hayat mihnetlerini ve nimetlerini paylaşmış olan siz, evet siz sevgili hocam, siz mi başkalarına imrenip durdunuz, siz mi murada eremediniz? Eğer böyleyse, söyler misiniz, murada ermek ne demektir? O mısralarda dile gelen duygunuza ben ancak başkaları için beşerî hem de derin şekilde beşerî bir mânâ veriyorum. Onun için bırakın nice hayat mağlûpları, nice “raté”ler, “bî-nasipler”, “nâ-muradlar” başkalarına imrensinler. Zaten size imrenip duran niceleri var. Bu öteden beri böyleydi, bugün de böyledir. Onun için, torunu olduğunuz Dede Korkut'un üslûbuyla diyeceğim ki, söyler misiniz sevgili Hocam, kim sizin kadar “murad alıp murad vermiştir?”

Şâiri şâirden daha iyi kim anlayıp anlatabilir? Hatta onların birbirlerini tanımaları veya aynı devirde yaşamış olmaları da şart değildir. Nef'î ve Fuzulî, Fikret'in mısralarıyla bir defa daha hayat bulmadılar mı? Kaç yüzyılın sislerinden yeniden güneşe çıkmadılar mı? Ben de sizin bütün

hüviyet ve şahsiyetinizi, günümüzde ve aramızdaki mevki'inizi en iyi vasıflandıracak, sizi "tarif", "tayin", "tavsif", hatta "tahsin" edecek mısralar arayıp durdum. A. Hâmid'inkiler dilimin ucuna geldi. Fakat bu beytin kimin için söylendiğini bildiğimden onun size nisbet edildiği takdirde mübalâğası altında ezileceğimden korktum:

Medhinde şâirâne ilhâmlar gerektir
Târifi yerde bitmez arşa çıkan kibârın

Fakat birden Bâkî imdadıma yetişti. Mizacınızın, şahsiyetinizin, tesirinizin, ilminizin, eserinizin, mevki'inizin, nihayet size karşı davranışlara muhtemel cevabınızın en "solennel" ifadesini ben Bâkî'nin bir beytinde buldum.

N'ola dehr içre nişânım yoğ ise Anka'yım
Ne acep seyl gibi çağlamasam deryâyım

beytiyle başlayan gazelin ikinci beytidir ki bana sizin en doğru "tarif", "tavsif" ve "tahsin"iniz olarak görüldü:

Göze göstermez ise ta'n mı bizi her ednâ
Ki nazar farkedecek mertebeden âlâyım...

Evet sevgili Hocam, sizi biz dün böyle görmüş, böyle sevmiştik, bugün de böyle görüyor, böyle seviyoruz.